

Løvdahl-slakterne i Lyngør

Av Harald Langmyr.

Mot slutten av 1800 -tallet var Lyngør i rivende utvikling. Fra å ha ca. 200 innbyggere i begynnelsen av 1800 tallet, var det på slutten av dette århundre blitt et øysamfunn med hele 600 innbyggere. Med andre ord skulle det bli stadig større behov for å starte opp virksomhet innen håndverk og forretningsnæring i denne tiden. En av dem som skulle gjøre sitt levebrød til noe stort i Lyngør var Aslak Theodor Løvdahl. Han startet opp med slakterforretning på Odden i 1888, og lyktes.

Ulvespor på skoleveien.

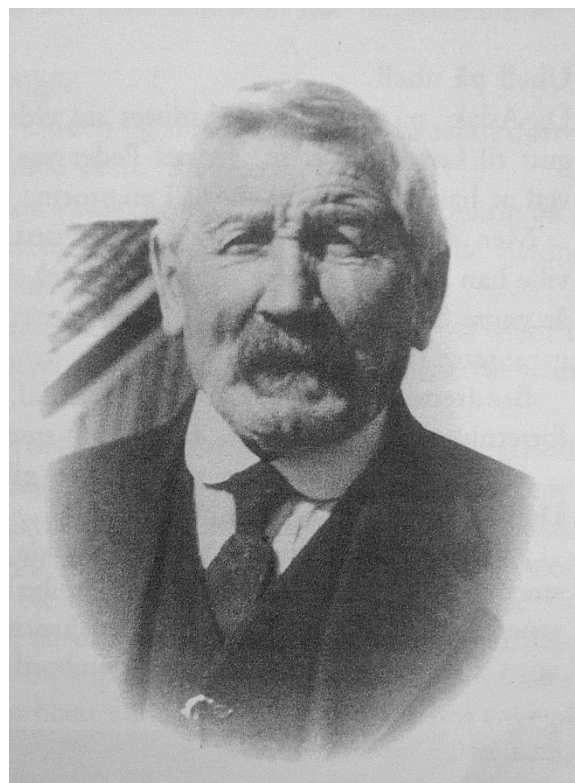
Aslak (født 1852) vokste opp på gården Løvdal, skogsgården som ligger midt mellom Gjeving og Laget. Hans foreldre var Nicoline Kristine Abrahamdatter fra Kragerø og Lars Tjøstolvsen Løvdal. Aslak hadde åtte søsken og han var det fjerde barnet til Nicoline og Lars. To søsken, et tvillingpar, døde små.

Søskenflokket hadde som vanlig på denne tiden stritørn med onnearbeid og gjeting i skogen fra de var ganske små. Det ble nok mer slit enn lek, men slik hadde de fleste unger det på denne tiden, i hvert fall de som vokste opp på gård.

Da Aslak kom i skolemoden alder, var det på den tiden bare omgangsskole noen få uker i året, og det ble til tider en lang skolevei for ungene på Løvdal gjennom skogen.

I de store snøvintrene i begynnelsen av 1860-åra var det observert ulvespor i skogen ved Løvdal og det var utrygt for ungene å gå på skolen. Vinteren 1861-1862, da omgangsskolen var på Løvdal, fikk to skogsarbeidere se fullt av ulvespor, og det ble varslet til Løvdalsgården. Men ungene hadde avsluttet skoledagen og var på hjemveien til Gjeving. Heldigvis hadde ulvene tatt en annen vei så ungene hadde ikke sett eller hørt noe, men i dagene framover sørget foreldrene for at ungene hadde følge med voksne gjennom skogen.

En annen historie som Aslak fortalte til sine etterkommere var da han bare åtte – ti år gammel skulle hente sin bestefar som kom fra Kragerø med kystbåten, og Aslak med sin lille robåt skulle møte ham ute på fjorden der kystbåten bordet. Da bestefaren var vel kommet om bord i den lille robåten, var det også en annen eldre mann som spurte om de skulle inn til Gjeving. Om han kunne bli med? Ja da, han kom om bord og begynte å prate og fikk høre at bestefar var fra Kragerø. «Så du er fra Kragerø du. Du kjenner vel ikke en mann som heter Abraham Nilsen? Men han er vel død nå.» «Abraham Nilsen,» sa bestefar, «det er meg det.» Men da ble det liv i robåten. De to gamle omfavnet hverandre så den lille robåten holdt på å gå rundt. De to gamle hadde vært ungdomsvenner og hadde vært med i slaget ved Lyngør i 1812.

Aslak T. Løvdahl (1852-1935) startet i 1888 slakterforretning i Lyngør

Uhell på uhell.

Da Aslak på en trist måte mistet sin eldre bror Tjøstel Peder på sjøen, ble han odelsgutt til Løvdalsgården. Tjøstel Peder var bare 18 år og førstereisgutt da han omkom ved at han ble slått overbord i en storm.

Men Aslak ville ikke drive gård. Først prøvde han sjølivet et års tid, men etter det ville han prøve å livnære seg med handel. Aslak var blitt 20 år, fikk med seg sin tre år yngre bror Abraham Gerhard og startet forretning i Arendal med sin fars hjelp, han garanterte for dem. Brødrene greide seg i to år i Arendal, men da gikk det galt og de måtte avvikle forretningen. De fikk store tap, da de trodde folk altfor godt.

Abraham Gerhard reiste til Amerika, giftet seg og bosatte seg i Superior, Wisconsin. Der ble han eiendomsmepler.

Aslak og svogeren Emil Nordahl prøvde engroshandel i manufaktur, men det ble mye strev og liten fortjeneste. En dag kullseilte de så alle varene lå og fløt i sjøen. Mange år senere, da Aslak hadde tatt til med krøtterhandel og slakterforretning, kullseilte han igjen. En del smågriser han hadde om bord mistet han. Begge gangene ble det store tap.

Hjemmet og arbeidsplassen til Løvdahl-familien (midt på bildet) lå på Odden ved Lille Svalsund. Akvarell av Hjørdis Aas Langmyr.

Slakterforretning i Lyngør.

I 1877 giftet Aslak seg med Ingeborg Serine Larsdatter Nipe og de fikk fem barn. De kjøpte gården Nakkedrag på Gjeving. Nå ble det allikevel gård på Aslak, men ved siden av gårdsarbeidet startet han opp med krøtterhandel og slakterforretning. Men så var uhellet ute igjen. Besetningen ble smittet av miltbrann og han mistet over 20 dyr.

Etter uhellet ble det igjen arbeid med handel. Han fikk jobb hos skipshandler A. B. Olsen i Lyngør.

De solgte Nakkedrag og flyttet ut til Lyngør.

I 1888 kjøpte Ingeborg og Aslak hus på Odden og de startet opp med slakterforretning, bygde fjøs og slaktebu og de lyktes med dette foretaket.

Man skulle tro at en slik virksomhet hadde vanskelig kår for å være levedyktig på et øysamfunn som Lyngør, men Aslak var det to i. Han var en hardhaus av de sjeldne. Slaktervirksomheten i Lyngør skulle siden bli hans levevei i alle år.

I den spede begynnelse hadde ikke alt gått på skinner for Aslak. Uhell på uhell til tross, han ga aldri opp, det kom alltid en utvei for ham selv om det så mørkt ut mang en gang.

For å få tak i slakt var det en kjent sak at Aslak kjøpte direkte fra gårdene. Det gikk da bud til Aslak, og han kom og hentet slaktedyr. Men var det lite slaktedyr å få kjøpt i nærområdet (Dypvåg), måtte han lengre av sted. Det må ha vært et slit uten sidestykke når han gikk fra bygd til bygd for å kjøpe opp slaktedyr. Han gikk til gårder i Søndeled, Holt, Vegårshei, Gjerstad og Åmli. Ja, det ble foretatt turer langt opp i Telemark. Han måtte overnatte på de forskjellige gårder og plasser og ble godt kjent med bygdefolket. På hjemveien måtte han gjete buskapen fra den ene bygda til den andre, og for å komme fram til Gjeving måtte han blant annet ved Laget få buskapen på ei ferje, da det den gang ikke var bru over Lagstrømmen. (Brua ble bygd i 1899). Så var det neste økt. Han måtte ro buskapen over fjorden til Lyngør, fikk satt buskapen på båsen for siden å slakte etter hvert som han fikk avsetning på kjøttet.

Foruten ferskvare av kjøtt, solgte han saltet kjøtt, kjøttdeig, lungemos og blodpølse, alt tilrettelagt på Odden, hjemmet og arbeidsplassen for Ingeborg og Aslak. Han solgte direkte til husstander, selvfølgelig i Lyngør, men også til Askerøy, Sandøy, Risøy, Dypvåg og Gjeving. Igjen var det å bruke robåt for å få fraktet og solgt kjøttvarene. Da måtte han ut i allslags vær, for kjøttet skulle selges ferskt.

Redelighet i handel.

Søndagspreken i Dypvåg kirke var viktig for Aslak. Han var en trofast kirkegjenger som fikk med seg naboer og venner uten at det var noen form for pådytting.

Han ble en kjent skikkelse med sine utstrakte handelsvirksomhet i distriktene og var kjent for sitt rolige og likeframme vesen og redelighet i handel. Ei historie forteller om dette: Han sto og pratet med en nabo og mens de sto der kom to unge gutter med en kalv som de hadde hentet for ham inne på landsida. «Det var en stor fin kalv. Hva ga dere for den?» spurte Aslak. Guttene nevnte prisen og sa at de ga det mannen forlangte. «Ja, men dere skjønner at det er for lite for en slik en fin, stor kalv. Han skal få mer penger for kalven, så her er penger dere må gi mannen så snart dere kommer opp til han igjen.»

Gårdbrukere solgte til Aslak når de skulle selge slakt, for som de sa. «Vi venter til Løvdahl kommer.»

Sønnen Lars overtar.

Det ble lange og harde arbeidsdager for Aslak. Timene ble nok bortimot det dobbelte av dagens arbeidstid og det kunne mange ganger bli for stridt selv for en som hadde kjempekrefter. Alt slitet hadde tæret på hans krefter og det endte med at han fikk hjerteproblemer.

Han var nødt til å trappe ned sin lange arbeidsdag på grunne av sykdommen, og omtrent på samme tid, i 1902, mistet han sin kone, som døde bare 56 år gammel. I den forbindelse skrev han brev til sin sønn Lars som på den tiden var i København for å studere til veterinær.

I brevet ble Lars spurt om han kunne tenke seg å komme hjem til Lyngør for å drive forretningen videre.

Lars var 20 år da han kom hjem. Han fikk siden brev fra rektoren på universitetet i København som mente han hadde så gode evner at fullførelsen av studiene ville gå bra og en utdannelse som veterinær var nært forestående. Var det snakk om mangel på penger for å fullføre studiene var rektoren villig til å hjelpe til med det. Men Lars hadde tatt beslutningen og valgte i stedet å støtte opp om arbeidet med å hjelpe sin far med slakterforretningen, og ble siden alle sine dager i Lyngør.

Nå ble det mer og mer Lars som styrte forretningen, og med Aslaks erfaring gikk forretningen med bra utkomme.

Aslak som trappet ned, mest med det aller tyngste arbeidet, kom igjen til hektene og han var ikke snauere enn at han fant seg en ny kone. I oktober 1904 kom det et nytt barn i familien og etter hvert ble på nytt far til fem. Hans nye kone, som var fra Lyngør og 19 år yngre, het Kristine Elevine Eriksen.

I 1912, da industristedet Eydehavn startet opp med anleggsarbeid, var det der et stort behov for alle slags varer og tjenester. Derfor var også kjøttvarer fra Lyngør lett å selge, og utrolig nok rodde og seilte Aslak og Lars helt til Eydehavn med varene sine. Kokkelagene kjøpte store partier med kjøtt og salget gikk fort unna.

Pølsemakeri og revefarm.

En ny nisje i forretningslivet i Lyngør var at de også begynte med oppkjøp av smågriser som de fikk kjøpt helt fra Østlandet. Smågrisene ble fraktet i kasser med kystbåten, og for Aslak og Lars gjaldt det å få levert til husstander som hadde bestilt.

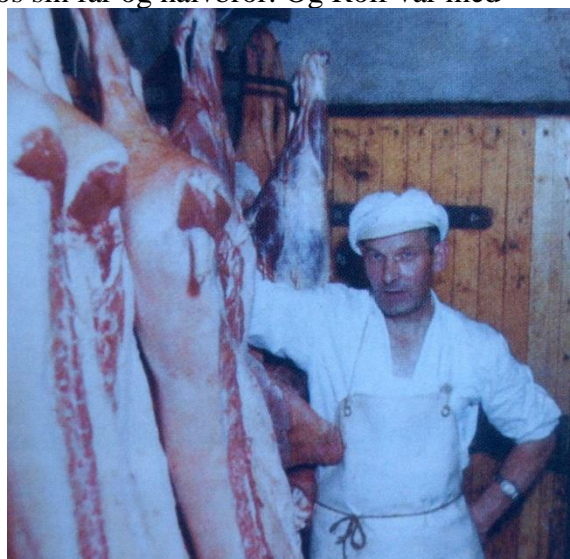
I 1930 fikk de motorbåt, og da sønnene Olaf og Rolf kjøpte en T-Ford 1928 modell var all frakt blitt lettvent.

To av Aslak og Kristines sønner, Torleif (f. 1908) og Rolf (f. 1910) valgte slakter- og pølsemakeryrket.

Torleif, som gikk i lære og skole og fikk fagbrev som pølsemaker, kom hjem til Lyngør i 1933, 25 år gammel. Han jobbet ett års tid i Lyngør, men siden startet han sitt eget firma. I 1936 bygde han slakterforretning i Risør og solgte pølsevarer over hele Sørlandet i mange år. Rolf var først en tur til sjøs før han begynte i lære hos sin far og halvbror. Og Rolf var med sitt pågangsmot en ungdom som bedriften nå trengte sårt, for hans far var nå 76 år, og Lars hadde fått tuberkulose. De var begge svært redusert som slitere. Dermed var det nå Rolf som mer og mer tok det tyngste arbeidet, mens Lars administrerte. På den tiden bygde de pølsemakeri, og satte i gang med å bygge opp en betydelig stor revefarm, og ansatte reverøktere.

Aslak fikk oppleve at firmaet var i gode hender og at hans sønner ville ta godt vare på foretaket han startet i 1888. Omsetningen og veksten hadde bare gått en vei og alt så veldig oppløftene ut.

Aslak døde i 1935, 83 år gammel. Hans andre kone Kristine hadde dødd i 1923, bare 52 år gammel.

Rolf Løvdahl (1910-83) 2. generasjon Løvdahl-slakter i Lyngør. Han flyttet virksomheten til Gjeving i 1964

Da krigen kom, ble det vanskelig år. Det var lite dyr å få tak i på landsida, men var det noe å få, måtte folk ha rasjoneringsmerker for få kjøpt kjøtt i Lyngør. Tross krigslakterforretningen levde over krigens vanskelige år og ei ny oppgangstid begynte. Lars døde to dager før krigens slutt. Han ble 63 år gammel.

Rolf Løvdahls slakterforretning.

Etter at Lars døde overtok Rolf slakterforretningen alene. I 1947 kjøpte han seg ny motorferje. Med den gikk turene over fjorden med slaktedyr, og det ble mer lettvent å drive i Lyngør. På den tiden ble revefarmen avviklet. Rolf giftet seg i 1937 med Laila Jonassen fra Gjerstad og de fikk tre barn. Laila fortalte at hun kom tidlig med i arbeidet på slakteriet og det ble mye vasking. I tillegg hadde hun ansvaret med å oppfostre barna da de kom. Laila fortalte også at hun mange ganger ikke fikk sove før Rolf var kommet hjem. Hun var mange ganger redd for turene han hadde over fjorden med slaktedyr, for som hun sa: «Det var nesten alltid mørkt før han kom hjem, for arbeidsdagene ble både harde og lange for ham.»

Etter krigen ble det stadig mindre folk på øynene i skjærgården. Da var det å finne nye markeder. Salget ble nå stadig mer dreid over til engrossalg til hoteller og forretninger.

Fram til 1960 ble det drevet på den gamle måten med å kjøpe opp dyr på landsida, lage kjøttprodukter i Lyngør for å selge engros. I 1960 ble ferdig slakt kjøpt, mesteparten fra Rogaland. I denne tiden hadde Rolf stort sett to pølsemakere i arbeid hele året og oppgangstiden var merkbar.

Slakterepoken ble slutt i Lyngør i 1964, det vil si at det var sommersalg av kjøttvarer helt fram til 1973. I hele 76 år hadde slakterforretningen blitt drevet i Lyngør, en beundringsverdig bedrift i seg sjøl. Etter dette ble bedriften flyttet til Gjeving.

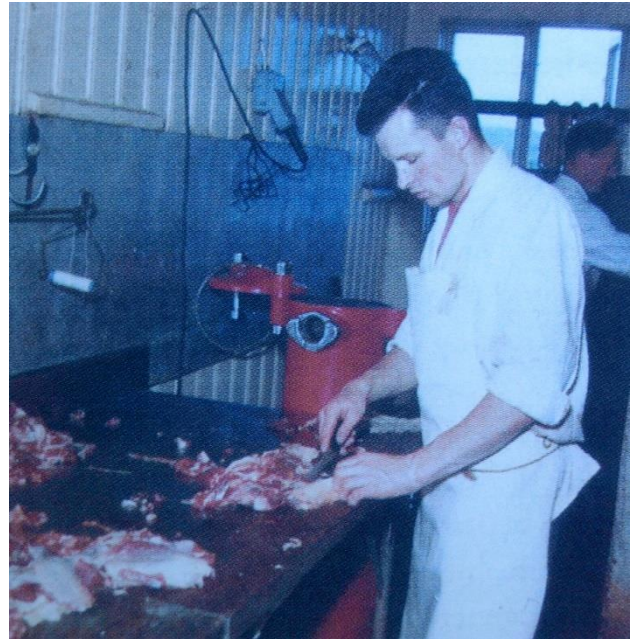
Tredje generasjon.

Kolonialforretningen til Louis Giving inne på Gjeving ble kjøpt i 1964 og pølsemakeri ble bygd. I 22 år ble det drevet kjøttforedlingsbedrift på Gjeving. Pølsevarene til Rolf Løvdahl var kjent for å være gode produkter og salget gikk godt over hele distriktet.

Aslak, den eldste sønnen til Laila og Rolf, reiste til Oslo og gikk pølsemakerlinja på Oslo yrkesskole og fikk fagbrev som pølsemaker. Etter endt utdannelse leide han lokale i Risør og dreiv med kjøttutsalg og som pølsemaker i 10 år.

I 1979 overtok Aslak sin fars bedrift på Gjeving og bedriften ble hetende Rolf Løvdahl a/s. Han dreiv som pølsemaker på Gjeving fram til 1986.

I 1986 bygde han kjøttforedlingsbedrift på Bergsmyr og dreiv denne i seks år. Han solgte bedriften i 1992, fortsatte i bransjen til 2002, pensjonerte seg, overtok barndomshjemmet på Odden i Lyngør og flyttet sammen med sin kone Synøve dit.

Aslak Løvdahl f. 1939, ble pølsemaker og jobbet som det i mange år. I sin ungdom hjalp han sin far i Lyngør

I tre generasjoner og i over 100 år varte epoken med kjøttprodukter og pølsevarer fra Løvdahl, og en kan vel tro at de fleste mennesker i vårt distrikt en eller annen gang har smakt på de gode produktene som ble lagd fra deres hånd, enten det var i Lyngør, Gjeving, Risør eller Bergsmyr.

I 1947 kjøpte Rolf Løvdahl ny motorferje. Med den ble det lett vint å drive slakterforretning på Lyngør.

Kilder:

Simon Løvdals slekt- og historichefte

Laila Løvdahl

Aslak Løvdahl